

Rosenberg povlačio u misli o „slavnoj“ prošlosti (str. 475-523). I ovdje čitatelj može naći zanimljivih zabilješki, poput posljednjeg razgovora s Rudolfom Hessom prije njegova leta u Škotsku u svibnju 1941. (str. 385), bijesnih ispada o Mussolinijevu padu u srpnju 1943. i „bezvrijednom“ talijanskom učešću u ratu (str. 475-476, 478-479), kao i o „izdajničkom“ atentatu na Hitlera 20. srpnja 1944. (str. 509, 511).

Znanstveni aparat u ovome kritičkom izdanju dobre je kvalitete, ali mu se može predbaciti nekoliko stvari. Kratice riječi u dnevnicima urednici nisu razrješavali (za razliku od akronima), niti ih ima u popisu kratica, što može predstavljati manji problem čitateljima kojima njemački nije materinski. Kazala su korisna, ali može se naći nekoliko imena koja se u dnevnicima spominju, a ondje nisu navedena (primjerice, Friedrich Meinecke). Urednički komentari koji prate dnevnik uglavnom su kratke bilješke o osobama koje se spominju i koje je često teško identificirati te ukazuju na sve dijelove koje je Kempner publicirao, a rjeđe daju objašnjenje događaja na koje se Rosenberg referira ili sekundarnu literaturu o dotičnoj problematici. Težište urednika svakako je na ratnim događanjima, što pokazuju dokumenti priloženi na kraju knjige (str. 525-611). Naime, od 23 takva dokumenta, tri su iz međuratnog, a svi ostali iz ratnog razdoblja te ponajviše ukazuju na Rosenbergove antisemitske i antiboljševičke stavove, kao i na njegovo sudioništvo u holokaustu i zločinima na okupiranim područjima u Istočnoj Europi. Unatoč tomu, sigurno je da će se Rosenbergovim dnevnicima koristiti istraživači kako ratnog, tako i međuratnog perioda, a bit će nezaobilazan izvor za one koji istražuju okolnosti nastanka Nezavisne Države Hrvatske u travnju 1941. godine.

Matko Globačnik

Povijest se događa i nakon prijelomnica: anatomija jedne hrvatske velikaške porodice

Iskra Iveljić, Anatomija jedne velikaške porodice: Rauchovi, Zagreb: Filozofski fakultet, FF Press, 2014., 312 str.

Riječ „anatomija“ uglavnom nas asocira na položaj i odnose pojedinih organa u tijelu. *Anatomija jedne velikaške porodice: Rauchovi* već svojim naslovom stvara snažnu asocijativnu vezu između vremenskog kontinuiteta ove ugarsko-hrvatske plemićke loze i jedne neprekinute cjeline čovjekova tijela, tijela koje se rađa, stari, obolijeva i umire te čija svaka stanica proživi jedan životni vijek. Profesorica Iskra Iveljić već nam u uvodu svoje knjige govori da se pri pisanju monografije neće ograničiti na devetnaestostoljetne razdjelnice u koje se obično uokviruje obitelj Rauchovih, već da će njihovu lozu pratiti od početaka do suvremenosti i tako istaknuti sve obilje kontinuiteta i diskontinuiteta društveno- kulturnog organizma kakav je jedna velikaška porodica.

U kulturi visokog plemstva upravo je kontinuitet tog povijesnog tijela nešto do čega se osobito drži – na kraju, obiteljska su stabla najčešće predstavljena kao tijelo ogromnog

drveta između čijih korijenja i vrha krošnje postoji neprekinuto jedinstvo. Prema tome, kontinuiteti Rauchovih gledani kroz brojne aspekte njihovih života te političko-gospodarskih i kulturnih djelovanja činit će kralježnicu ove knjige i dotaknut će ih se u svakom periodu u kojem su zapaženi. Knjiga počinje pregledom rodoslovlja precizno locirajući korijene Rauchovih u Sasku, odakle su nakon husitskih ratova došli u Erdelj. Velika se pozornost već od početka pridaje i ženskoj lozi Rauchovih, čime se daje odličan prilog ženskoj povijesti i ističe važnost ženidbenih veza u formiranju plemićke politike te očuvanju i širenju specifičnih aspekata kulture. Opet, te veze često preživljavaju razdoblja koja najčešće smatramo prijelomnicama i postaju pravi splet odnosa dugog trajanja. Smještanje porodice u mrežu određenih rodbinskih, poslovnih i ženidbenih veza omogućuje bolje razumijevanje kasnijeg političkog djelovanja, koje je u najranijoj fazi više obilježeno politikom elitnih interesnih skupina nego nekom čvrstom ideologijom. Nakon toga slijedi opsežan pregled njihova političkog djelovanja. Rauchovi su, kao saveznici Pešte, uglavnom dobili negativan tretman u domaćoj historiografiji; ova ih knjiga, pak, prikazuje kao ambiciozne velikaše koji su uvelike bili obilježeni vlastitim nasljeđem i vezama koje su se formirale kroz nekoliko generacija, kao i vlastitom percepcijom ilirskog preporoda kao zbujujuće slavenske ideologije koja služi kao oruđe kojim se bečki dvor koristi kako bi oslabio položaj Ugarske u Monarhiji. Mnoštvo primjera poput srpanjskog sukoba između Iliraca i vojske 1845. te Mađarske revolucije 1848. ilustrira turbulentnost tog razdoblja i pokazuje zašto su Rauchovi potražili sigurnost u podupiranju unitarističke opcije. Iznimno bitan aspekt protuilirske pozicije Rauchovih predstavlja i činjenica da su u populistički artikuliranoj nacionalnoj ideologiji iliraca vidjeli prijatnu za plemstvo.

Banovi Levin i Pavao Rauch dobivaju relativno mnogo prostora. Ovdje se autorica ne zadržava samo na njihovu političkom profilu i njegovim odjecima, već govori i o elementima vizualne prezentacije bana Levina Raucha, kao i o ambiciji Pavla Raucha koja je smještena kako u šire, društveno-političke, tako i u uže, osobne okvire. Odnos obiteljskog i društvenog provlači se čitavom knjigom – gospodarstvo, kultura stanovanja, politička kultura i kultura smrti obitelji Rauch postavljene su s obzirom na širi društveni kontekst, dok se, s druge strane, velika pozornost posvećuje utjecaju interpersonalnih veza unutar obitelji i tragu koji su one ostavile na kulturu svakodnevice.

Samim time, bilo da komentira politički put Pavla Raucha, bilo da govori o Lužnici i obiteljskim portretima, anatomija je Rauchovih ujedno, u mnogim svojim aspektima, i anatomija društva u kojem su djelovali. U knjizi ćemo naći primjere karnevalskog iskazivanja narodnog nezadovoljstva poput spaljivanja lutke banice i bacanja jaja i rajčica na automobil Pavla Raucha, ali i primjere pozitivnog djelovanja Rauchovih kao dobročinitelja zajednica u kojima su imali posjede. Njihovi su posjedi također veoma detaljno opisani – autorica tako opisuje način na koji su posjedi u Lužnici, Starom Golubovcu i Kapucinskoj ulici u Zagrebu namješteni, govori o stilovima namještaja, zidnim ukrasima, a pozornost je posvećena i odnosima s poslugom i ostalim članovima kućanstava.

Također, tu je i opsežna galerija portreta i fotografija porodice. Mnogi od portreta podvrgnuti su u knjizi temeljitoj imagoškoj analizi, a usporedna imagoška analiza načina na koji su portretirani muškarci i žene otvara zanimljive nove pristupe u proučavanju rodne povijesti analizom vizualnih izvora. Neki od najboljih djelova knjige odnose se upravo na analizu vizualne prezentacije Rauchovih. U centru vizualne kulture plemstva stoji slika plemića kao iznimnog individualca uklopljenog u kontinuitet snažne tradicije. Samim time, svaka velikaška loza svojim javnim djelovanjem proizvodi gomilu brižljivo kodiranih

simboličkih kulturnih praksi koje naglašavaju osobne zasluge kojima loza reproducira vlastitu iznimanost i povezanost kako s vlastitom obiteljskom tradicijom, tako i s tradicijom poretka unutar kojeg egzistira. Analiza tih praksi u ovoj studiji Iskre Iveljić daleko je od nekog „geertzovskog“ gustog opisa – na kraju za tako nešto nije bilo ni mjesta u okvirima knjige – ali knjiga može poslužiti kao detaljan pregled kulturnih praksi velikaškog života Banske Hrvatske budućim istraživačima koji bi istraživali vizualnu samoprezentaciju i kulturu svakodnevnog života u aristokratskim krugovima.

Ono u čemu je ova monografija naročito dragocjena jest detaljan pregled izvora na njezinu kraju. Izvori vezani uz porodicu Rauch prate imovinsko-pravne odnose, politički rad istaknutih članova porodice i njihovu osobnu korespondenciju. Izvori su doneseni na originalnim jezicima na kojima su napisani (latinski, njemački i hrvatski) i nedvojbeno će takva zbirka pisanih dokumenata biti od presudne važnosti za proučavatelje obitelji Rauch.

Na kraju, u ovom je pregledu bilo puno riječi o temporalnim i prostornim vezama, odnosima obiteljskih i porodičnih mikrokozmosa i društveno-političkih makrokozmosa te o odnosu tradicije i iznimnosti. Svi ti fenomeni nastaju i nestaju kroz generacije i procesi su dužeg povijesnog trajanja od onih koje obično uzimamo kao definirajuće kad datiramo određene povijesne prijelomnice poput pada Bastille ili proglašenja Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca – povijest se uistinu događa i nakon prijelomnica i one one ostavljaju trag u svakodnevici brojnih ljudi (ostavili su znatan trag u svakodnevici plemićkih porodica). Identificirati utjecaj prijelomnica na različite aspekte kulture možemo samo ako u obzir uzmemo postojanje kontinuiranog tijeka ljudi, ideja i velikaških porodica, a ova je knjiga izvrstan primjer takvog proučavanja povijesti.

Vinko Drača

Isprepletene povijesti

Iskra Iveljić (ed.), The Entangled Histories of Vienna, Zagreb and Budapest (18th-20th Century), Zagreb: FF Press, 2015., 582 str.

Knjiga *The Entangled Histories of Vienna, Zagreb and Budapest (18th-20th Century)* urednice Iskre Iveljić u velikoj je mjeri nastala kao rezultat istraživanja provedenih u sklopu projekta „Educational and Cultural Ties between Zagreb, Vienna and Budapest from the End of the 18th until the Middle of 20th Century“, predvođenog također od strane Iskre Iveljić, redovite profesorice na Katedri za hrvatsku povijest Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Sedamnaest radova pisanih na njemačkom i engleskom jeziku obuhvaćenih u ovoj knjizi djela su raznovrsnih autora, stručnjaka u različitim poljima (od povijesti, povijesti umjetnosti, povijesti književnosti do filozofije), poznatih, iskusnih autora te mlađih istraživača i doktoranada. Iako su povijesti ovih (glavnih) gradova – a prije svega Beča – vrlo dobro historiografski obrađene, intencija je ove knjige bila potaknuti istraživanja kulturnih veza, oslanjajući se pritom na koncepciju isprepletene povijesti (*entangled histories*) koja je prikladna obrađivanju problematici

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

49

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase, sans-serif font.

ZAGREB 2017.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 49

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Vesna Vlahović Štetić

Glavni urednik / Editor-in-Chief

Hrvoje Gračanin

Izvršna urednica / Executive Editor

Inga Vilogorac Brčić

Uredništvo / Editorial Board

Bruna Kuntić-Makvić (stara povijest/ancient history), Zrinka Nikolić Jakus (srednji vijek/
medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac
(moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history),
Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko
Bratož (Ljubljana), Snježana Buzov (Columbus, Ohio), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki
(Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien),
Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz),
Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),
Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),
Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120 150, 6120 158, faks ++385 (0)1 6156 879

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Iva Mandić

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Dražen Nemet (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina d. d., Sveti Ivan Zelina

Naklada / Issued

250 primjeraka / 250 copies

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*